

του Γιώργου Ν. Καραβοκύρη

Δικηγόρου, Δ.Ν.

Το ερμηνευτικό ζήτημα του άρθρου 86 παρ.3 του Συντάγματος: ποινική ευθύνη υπουργών και αποσβεστική προθεσμία

Εισαγωγή: Η διαμάχη των ερμηνειών

Στη συνταγματική θεωρία, διακρίνουμε συχνά τους κανόνες σε «ανοιχτούς» και «κλειστούς» ερμηνευτικά, ανάλογα αφενός με τη γραμματική/συντακτική τους δομή και αφετέρου με το πεδίο εφαρμογής τους. Οι πρώτοι επιδέχονται πολλαπλών αναγνώσεων και συνήθως εντοπίζονται στο πεδίο των συνταγματικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, όπου η αρχή «in dubio pro libertate» έμμεσα υπαγορεύει αυτήν την ερμηνευτική τους διαστολή, ενώ οι δεύτεροι μάλλον εγγράφονται στην κατηγορία του οργανωτικού συνταγματικού, εκεί που ο σεβασμός στους θεσμούς και τη λειτουργία του πολιτεύματος υποδεικνύει την ερμηνευτική συστολή¹. Οι ερμηνευτικές μας, ωστόσο, προκατανοήσεις, συνήθως καταρρέουν ενώπιον της δύναμης των πραγματικών γεγονότων².

¹ Χαρακτηριστικές είναι οι αναλύσεις του Stéphane Rials ως προς τους κανόνες με «texture fermée» και εκείνους με «texture ouverte». Οι προτάσεις των πρώτων περιέχουν συνήθως, σύμφωνα με τον συγγραφέα, αξεπέραστες σημασιολογικές δεσμεύσεις για τον ερμηνευτή του δικαίου. Για παράδειγμα το άρθρο 10 παρ.1 του γαλλικού Συντάγματος του 1958 που ορίζει ότι «ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκδίδει τους νόμους μέσα στις 15 ημέρες που ακολουθούν την αποστολή από την κυβέρνηση του νόμου που έχει οριστικά ψηφιστεί» ανήκει στην κατηγορία των «κλειστών» κανόνων. Αντιθέτως, ο Rials επισημαίνει ότι οι κανόνες της γαλλικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη ή της ΕΣΔΑ είναι κατά κανόνα «ανοιχτοί» ερμηνευτικά διότι περιλαμβάνουν αόριστες ρήτρες (standards). Το ίδιο ισχύει και για διατάξεις που θεμελιώνουν διακριτική ευχέρεια του αρμόδιου οργάνου. Βλ. αντί πολλών Stéphane Rials, *Entre artificialisme et idolâtrie. Sur l'hésitation du constitutionnalisme*, Le Débat, Gallimard, 1991/2, σελ.170. Όπως, ωστόσο, θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, με αφορμή την ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 86 παρ.3 Σ., η επίκληση των σημασιολογικών δεσμεύσεων δεν μπορεί να αναιρέσει τελικά το βουλευτικό προσδιορισμό του νοήματος των συνταγματικών διατάξεων.

² Για την έννοια της ερμηνευτικής προκατανόησης βλ. Hans-Georg Gadamer, *Vérité et méthode les grandes lignes d'une herméneutique philosophique*, μετ. Pierre Fruchou, Jean Grondin, Gilbert Merlio, Seuil, Paris, 1996. Σύμφωνα με τον Gadamer, κάποιες από τις προκατανοήσεις μας είναι ιστορικά αληθείς, αποτελούν με άλλα λόγια τις ορθές προ-ερμηνευτικές επιλογές για να προσεγγίσουμε το νόημα ενός κειμένου. Ωστόσο, η θεωρία των προκατανοήσεων αδυνατεί να κατανοήσει την αλλαγή των επιστημονικών παραδειγμάτων, με άλλα λόγια το ερμηνευτικό πέρασμα στη νοηματοδότηση του κειμένου από το ίδιο στο... αντίθετό του, διότι παραμένει αιχμάλωτη στον ιστορικό ρεαλισμό της. Κι αυτό γιατί η έννοια της δύναμης, η οποία προσδίδει νόημα στο κείμενο, ως υποκειμενικό στοιχείο προσδιορισμού του, είναι αυτή που σχετικοποιεί κάθε αντικειμενική ανάγνωση. Από την άλλη, δεν νοείται και δύναμη δίχως νόημα. Όπως εύστοχα

Με αφορμή, λοιπόν, τη λίστα Λαγκάρντ και την αρμοδιότητα της Βουλής να ασκήσει δίωξη για την ποινική ευθύνη των εμπλεκόμενων στην υπόθεση (πρώην) υπουργών, έχουν ήδη διατυπωθεί δυο εκ διαμέτρου αντίθετες ερμηνευτικές εκδοχές. Κατά μία προσέγγιση, η συγκρότηση της Βουλής της 6^{ης} Μαΐου 2012 (ΙΔ' περίοδος) έχει ως συνέπεια την παρέλευση της αποσβεστικής προθεσμίας του άρθρου 86 παρ.3 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο η Βουλή «μπορεί να ασκήσει την κατά την παράγραφο 1 αρμοδιότητά της μέχρι το πέρας τη δεύτερης τακτικής συνόδου της βουλευτικής περιόδου που αρχίζει μετά την τέλεση του αδικήματος». Συνεπώς, μόνη η παρέλευση της εν λόγω βουλευτικής περιόδου επιφέρει και την αντίστοιχη της αποσβεστικής προθεσμίας, διότι το μείζον (βουλευτική περίοδος) απορροφά το έλασσον (βουλευτική σύνοδος). Καθόσον διατρέχουμε αναμφίβολα τη *μεθεπόμενη* βουλευτική περίοδο (ΙΕ') από εκείνη της τέλεσης του αδικήματος (ΙΓ') καθίσταται πλέον *contra constitutionem* η εφαρμογή του άρθρου 86 παρ.3 του Συντάγματος. Έτσι, θα ήταν προφανώς *παράλογο* να ονομάσουμε τη μεθεπόμενη περίοδο ως επόμενη και να θεωρήσουμε τη συμπληρωματική χρονική προϋπόθεση της δεύτερης τακτικής συνόδου ως κύρια³. Κοντολογίς, η παραπάνω ερμηνεία ανατρέχει στο γράμμα του Συντάγματος για να θέσει τα (σημασιολογικά) όρια στην τελεολογική προσέγγισή του⁴. Κρίσιμη, ωστόσο, για τη διάρθρωση του συλλογισμού μοιάζει τελικά να είναι -και- η *ουσιαστική* πρόταξη της περιόδου έναντι της συνόδου. Αντί δηλαδή οι όροι να θεωρηθούν αυτοτελείς, και κατά συνέπεια νοηματικά και κανονιστικά ισοδύναμοι (όπως κάθε γλωσσικό σημείο του συνταγματικού κειμένου), η «περίοδος» *βαρύνει* ερμηνευτικά περισσότερο από τη «σύνοδο». Αντιλαμβανόμαστε, ως εκ τούτου, ότι και αυτή η πειστική, είναι η αλήθεια, ερμηνεία του Συντάγματος δεν είναι απαλλαγμένη από

υποστηρίζει ο *Olivier Cayla*, «pas de sens sans force, pas de force sans sens». Βλ. αναλυτικά *Olivier Cayla*, *La notion de signification en droit. Contribution à une théorie du droit naturel de la communication*, διδ. διατριβή, Paris II, 1992. Για το θέμα της ερμηνείας βλ. επίσης *Benoît Frydman*, *Le sens des lois. Histoire de l'interprétation et de la raison juridique*, 3η εκδ., Bruylant, Bruxelles, 2011.

³ *Γιώργος Σωτηρέλης*, Όχι στον συνταγματικό λαϊκισμό, Το Βήμα, 5/1/2013. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, για «να προσδιορίσουμε βέβαια το νόημα μιας διάταξης έχει ιδιαίτερη σημασία και η αναζήτηση του σκοπού της (τελεολογική ερμηνεία). Αρκεί, όμως, να μην αγνοείται πλήρως η γραμματική διατύπωση, διότι τότε δεν πρόκειται απλώς για διασταλτική ερμηνεία-που ούτως ή άλλως και αυτή απαγορεύεται σε ποινικού χαρακτήρα διατάξεις- αλλά για σοφιστεία, που οδηγεί στην ερμηνευτική αυθαιρεσία». Ο Κώστας Χρυσόγονος επίσης σημειώνει ότι «υπάρχει επομένως σοβαρός κίνδυνος το Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 86 του Συντάγματος να κρίνει ότι ο χρόνος αυτός έχει ήδη παρέλθει για αδικήματα που φέρονται ότι τελέστηκαν έως τον Απρίλιο του 2012, αφού έχουν μεσολαβήσει όχι δύο σύνοδοι – υποδιαιρέσεις της βουλευτικής περιόδου, αλλά ολόκληρη βουλευτική περίοδος, δηλ. εκείνη του Μαΐου 2012». Βλ. *Ιδίου*, Κίνδυνος μη δίωξης, Έθνος, 31/12/2012.

⁴ *Νίκος Κ. Αλιβιζάτος*, Το Σύνταγμα και η λίστα Λαγκάρντ, Η Καθημερινή, 13/1/2013.

επιλογές που, ίσως, υπερβαίνουν το «καθαρό» γράμμα της διάταξης⁵. Δεν παύει, όμως, να ακολουθεί με συνέπεια τη συνταγματική λογική στην ιεράρχηση της σχέσης συνόδου και περιόδου και παράλληλα λαμβάνει υπόψη τη ρητή αναφορά της διάταξης στη βουλευτική περίοδο «που αρχίζει μετά» την περίοδο τέλεσης του αδικήματος.

Η αντίθετη ερμηνεία αναζητά πρωτίστως τη ratio της διάταξης, τη συνταγματική με άλλα λόγια ουσία του πράγματος. Το «αληθές» νόημα των γλωσσικών σημείων προκύπτει από μια δικαιο-πολιτική⁶ ή και ηθικοπολιτική ανάγνωσή τους⁷, η οποία αδυνατεί να παραδεχτεί ότι η βουλευτική περίοδος με πρακτική λειτουργία δύο ημερών ή για την ακρίβεια μια κολοβή Βουλή που δεν ασκεί καμία πολιτική αρμοδιότητα μπορεί να εμπίπτει στις κανονιστικές προϋποθέσεις του άρθρου 86 παρ.3 του Συντάγματος. Κι αυτό γιατί η τελολογική ερμηνεία της διάταξης καταλήγει στο ότι πρέπει καταρχάς η Βουλή να διαθέτει επαρκή χρόνο για τη διερεύνηση της υπόθεσης, ώστε να αποφαίνεται συνειδητά. Επιπλέον, διασφαλίζεται, λόγω του πεπερασμένου χρονικού ορίου των δύο τακτικών συνόδων, ότι η υπόθεση θα διαλευκανθεί σύντομα και κατά συνέπεια το πολιτικό σύστημα δεν θα δηλητηριαστεί από ποινικές κατηγορίες που καθυστερούν να κριθούν δικαστικά⁸. Καθοριστική για τη συγκρότηση του επιχειρήματος είναι εδώ, σε πλήρη αντιδιαστολή με την προηγούμενη θέση, η

⁵ Τα όρια της ερμηνείας εντός του θετικισμού ανέδειξε ο Hans Kelsen στην «Καθαρή θεωρία του Δικαίου», επισημαίνοντας ότι για τους εφαρμοστές του δικαίου η ερμηνεία συνιστά πράξη βούλησης ενώ για τους μη αυθεντικούς ερμηνευτές, δηλαδή τους... καθηγητές νομικής, πράξη γνώσης. Ωστόσο, και αυτός ο δογματικός διαχωρισμός θα υπονομευθεί από τη βουλευσιαρχική στροφή του Kelsen στην «Γενική Θεωρία των Κανόνων». Ακόμη, λοιπόν, και στο θετικιστικό στρατόπεδο, η εμμονή στο γράμμα του κανόνα μοιάζει πια ξεπερασμένη. Βλ. αναλυτικά *Hans Kelsen, Théorie générale des normes*, μετ. Olivier Beaud et Fabrice Malkani, Léviathan, P.U.F., Paris, 1996 και *Ιδίου, Théorie pure du droit*, 2e éd, trad. Charles Eisenmann, réed. Bruylant – L.G.D.J., 1999.

⁶ Σε αυτήν την οπτική, ο *Χαράλαμπος Ανθόπουλος* επισημαίνει ότι το Σύνταγμα δεν πρέπει να ερμηνεύεται μηχανιστικά αλλά πολιτικά. Βλ. *Ιδίου*, Το Σύνταγμα δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται μηχανιστικά, *Έθνος*, 31/12/2012. Ειδικότερα, ο συγγραφέας τονίζει ότι «το Σύνταγμα θα πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τη φύση του, δηλαδή σύμφωνα με τον “πολιτικό” χαρακτήρα του αντικειμένου του». Βλ. επίσης *Ιδίου*, Η παρούσα Βουλή μπορεί να ασκήσει δίωξη, *Έθνος*, 4/1/2013.

⁷ Η οποία στην προκειμένη περίπτωση εστιάζει μάλλον στο «περί δικαίου αίσθημα» ή αλλιώς όπως επισημαίνει ο *Νίκος Αλιβιζάτος* στο «να μην την γλιτώσουν και πάλι οι ένοχοι!». Βλ. *Ιδίου*, Τό Σύνταγμα και η λίστα Λαγκάρντ, ό.π.

⁸ *Λίνα Παπαδοπούλου*, Η προθεσμία για δίωξη υπουργού, *Έθνος*, 17/1/2013. Βλ. σχετικά και την απόφαση ΕΔ 70/1992, στην οποία το δικαστήριο, ερμηνεύοντας το ν.δ. 802/1971 και συγκεκριμένα το άρθρο 7 το οποίο προέβλεπε την παραγραφή τους «άμα τη παρόδω της πρώτης συνόδου της επομένης βουλευτικής περιόδου, εκείνης καθ’ην διεπράχθησαν», υπογράμμισε ότι η ρύθμιση είναι αναγκαία «...και για να μη διατελεί ο φερόμενος ως υπαίτιος επί μακρό χρόνο υπό την απειλή της ποινικής διώξεώς του, για εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία του, πράγμα που επηρεάζει την άσκηση των καθηκόντων του, εάν είναι εν ενεργεία, ή την πολιτική σταδιοδρομία του και συνεπάγεται ανωμαλία στο δημόσιο βίο...». Βλ. *Νικόλαος Καλογήρου*, Η ποινική ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης και η αστική ευθύνη του δημοσίου στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993, σελ. 139.

υπογράμμιση της αυτοτέλειας ή ακόμη και της *υπεροχής* της συνόδου έναντι της βουλευτικής περιόδου.

Από τη σύντομη επισκόπηση των δύο αντικρουόμενων θέσεων προκύπτει ότι η κρίσιμη παράμετρος για την ερμηνεία του 86 παρ.3 Σ. συνίσταται στη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στη βουλευτική περίοδο και τη βουλευτική σύνοδο (I). Εκκινώντας από την *αναλυτική* προσέγγιση των δυο αυτών όρων και με άξονα τις δύο αντίθετες ερμηνείες θα επιχειρήσουμε να νοηματοδοτήσουμε *λογικά* την επίμαχη διάταξη του Συντάγματος (II).

I. Η σχέση βουλευτικής περιόδου και βουλευτικής συνόδου

Πριν, ωστόσο, από τη σήμανση προηγείται το ίδιο το γεγονός. Σύμφωνα με το συνταγματικό χρονολόγιο, η Βουλή που προέκυψε από τις βουλευτικές εκλογές της 6^{ης} Μαΐου 2012 συγκλήθηκε στις 17/5/2012 και στις 18/5/2012 εξέλεξε Προεδρείο. Στις 19/5/2012 εκδόθηκε το π.δ. διάλυσης της Βουλής (π.δ. 72/2012 ΦΕΚ Α' 125) και προκήρυξης των βουλευτικών εκλογών στις 17/6/2012. Η σύγκληση της επόμενης Βουλής ορίστηκε για τις 28/06/2012. Ο νομικός χαρακτηρισμός των περιόδων που έπονται των βουλευτικών εκλογών είναι ο εξής: η νέα βουλευτική περίοδος αρχίζει ήδη από την ημέρα των εκλογών (άρθρο 53 παρ.1 Σ.)⁹. Η εναρκτήρια συνεδρίαση της Βουλής γίνεται μεν εντός της νέας βουλευτικής περιόδου, αλλά πριν από την έναρξη των εργασιών του Σώματος, *άρα* εκτός συνόδου (άρθρο 1 ΚανΒ). Οι βουλευτές αναλαμβάνουν τα καθήκοντά τους μετά την ορκωμοσία τους (άρθρο 3 παρ. 4 ΚανΒ) και μπορούν να εκλέξουν και Προεδρείο. Με την εκλογή του Προεδρείου (και όχι μόνον του Προέδρου του Σώματος - άρθρα 7 και 8 ΚανΒ) συγκροτείται η Βουλή σε Σώμα, οπότε και ακολουθεί η κήρυξη της έναρξης των εργασιών του Σώματος, *δηλαδή η έναρξη της τακτικής Συνόδου* (άρθρο 2 ΚανΒ). Τα όρια ανάμεσα στη βουλευτική περίοδο και τη βουλευτική σύνοδο θολώνουν από τη σύγχυση στην ορολογία, τόσο στο κείμενο του Συντάγματος, όσο και σε εκείνο του Κανονισμού της Βουλής. Έτσι, στο άρθρο 40 παρ.1 του Συντάγματος αναφέρεται ότι «Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας... κηρύσσει αυτοπροσώπως ή δια του Πρωθυπουργού την έναρξη και τη λήξη κάθε βουλευτικής περιόδου». Ωστόσο, αν θέλουμε να είμαστε νομικά ακριβείς, ο Πρόεδρος κηρύσσει *την έναρξη των εργασιών* της νέας Βουλής, καθώς η τελευταία έχει ήδη συγκροτηθεί σε Σώμα. Ανακριβώς, λοιπόν, εκφράζεται και ο Κανονισμός της Βουλής, τόσο

⁹ Βαγγέλης Κ. Βολουδάκης, Οι κανονισμοί των ελληνικών πολιτικών αντιπροσωπευτικών σωμάτων (1821-1991), Τόμος Α', Θεωρητικό Θεμέλιο, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009, σελ. 82.

με τον τίτλο του Κεφαλαίου Α' «Έναρξη της Βουλευτικής Περιόδου», όσο και με τον τίτλο του άρθρου 2 «Κήρυξη της έναρξης των εργασιών της βουλευτικής περιόδου»¹⁰.

Στην περίπτωση που μας απασχολεί, από την ανάγνωση των πρακτικών της Βουλής¹¹ προκύπτει ότι ουδέποτε έλαβε χώρα η κήρυξη της έναρξης των εργασιών του Σώματος, ώστε η Βουλή να περιέλθει σε θέση να ασκήσει τις αρμοδιότητές της. Η συνδυαστική αυτή ερμηνεία του Συντάγματος και του Κανονισμού της Βουλής μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι η Βουλή λειτούργησε εντός περιόδου, αλλά εκτός συνόδου¹², διότι η σύγκληση της τελευταίας δεν ολοκληρώθηκε ποτέ, καθώς την εκλογή του Προεδρείου δεν ακολούθησαν ούτε οι οριζόμενες από τον Κανονισμό της Βουλής διατυπώσεις, ούτε βέβαια, όπως γίνεται σε άλλες περιπτώσεις, οι προγραμματικές δηλώσεις και ο σχηματισμός Κυβέρνησης που να απολαμβάνει την εμπιστοσύνη της Βουλής.

Ήδη, από τα παραπάνω, καθίσταται αντιληπτή η σαφής διάκριση της βουλευτικής περιόδου από τη βουλευτική σύνοδο, παρότι η δεύτερη αποτελεί χρονική υποδιαίρεση της πρώτης. Για την ακρίβεια, «η Βουλή δεν λειτουργεί σε όλη τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου, αλλά σε ορισμένα χρονικά διαστήματα αυτής. Τα χρονικά αυτά διαστήματα, κατά τα οποία η Βουλή μπορεί, κατά το Σύνταγμα, να συνέρχεται και να ασκεί τις αρμοδιότητές της καλούνται βουλευτικές σύνοδοι»¹³. Όπως παρατηρεί ο Βολουδάκης, «τακτικές είναι οι βουλευτικές σύνοδοι κατά τις οποίες η Βουλή ασχολείται σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό με τα ετήσια έργα της. Τα έργα αυτά ταυτίζονται με τις τακτικές αρμοδιότητες της Βουλής και είναι συγκεκριμένα η ψήφιση του γενικού προϋπολογισμού, ισολογισμού και απολογισμού του Κράτους, η ψήφιση των νόμων, η άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου, η εκλογή προσώπων και η λήψη

¹⁰ Στα παραπάνω συμπεράσματα καταλήγει ο Στέφανος Κουτσομπίνας στο υπό προετοιμασία έργο του με αντικείμενο το σχολιασμό του Κανονισμού της Βουλής. Ευχαριστούμε τον συγγραφέα για την άδειά του να τα συμπεριλάβουμε στην παρούσα μελέτη.

¹¹ Βλ. τα πρακτικά της Βουλής της 18.5.2012.

¹² Σύμφωνα με την κοινοβουλευτική πρακτική, η κήρυξη της έναρξης των εργασιών της Βουλής, μετά την εκλογή του προεδρείου της, γίνεται πάντα από τον Πρωθυπουργό, κατ' εξουσιοδότηση του Προέδρου της Δημοκρατίας. Στη Βουλή του 1996, για παράδειγμα, ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης διάβασε επιστολή - εξουσιοδότηση του ΠτΔ Κωνσταντίνου Στεφανόπουλου λόγω της απουσίας του τελευταίου στο εξωτερικό (Πρακτικά Ολομέλειας, 10/10/1996). Στις 5 Ιουλίου του 1989, η έναρξη των εργασιών της Βουλής γίνεται από τον Πρωθυπουργό Τζανή Τζανετάκη με την προφορική ανάγνωση του προεδρικού διατάγματος στο οποίο ο ΠτΔ καλεί τον Πρωθυπουργό να το δημοσιεύσει και να το ανακοινώσει, σύμφωνα με το άρθρο 2 του ΚανΒ. Σε άλλες περιπτώσεις από τα πρακτικά δεν προκύπτει η ανάγνωση τέτοιας δήλωσης καθώς μετά την εκλογή του Προεδρείου ακολουθούν συνήθως δίχως άλλες διατυπώσεις οι προγραμματικές δηλώσεις του Πρωθυπουργού (έτσι 2009/2007/2004/2000/1993).

¹³ Αθανάσιος Ράικος, Συνταγματικό Δίκαιο, 4^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ.741 επ. (η υπογράμμιση δική μας).

αποφάσεων για τα θέματα που αφορούν τα πρόσωπα, εκτός από το πρόσωπο του Αρχηγού του Κράτους»¹⁴. Έτσι, ο όρος «σύνοδος» αναφέρεται αποκλειστικά στις εργασίες της Βουλής ή αλλιώς στη δυνατότητά της να ασκεί τις πολιτικές αρμοδιότητές της¹⁵, σύμφωνα με το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής, ενώ η «περίοδος» σημαίνει την *ύπαρξη* της συγκεκριμένης Βουλής, το χρονικό διάστημα για το οποίο η τελευταία εκλέγεται.

Είναι προφανές ότι βουλευτική σύνοδος δίχως βουλευτική περίοδο δεν υφίσταται, καθώς η δεύτερη προηγείται χρονικά και έχει οντολογική σημασία για να αποκτήσει *υπόσταση* η Βουλή. Αντιθέτως, είναι καθόλα δυνατή, όπως στην περίπτωση της βραχύβιας Βουλής των εκλογών της 6^{ης} Μαΐου 2012, η ύπαρξη της βουλευτικής περιόδου δίχως σύνοδο, κατά την οποία η τελευταία να μπορεί να λειτουργήσει και να εκπληρώσει οποιαδήποτε αποστολή της. Με άλλα λόγια, είναι εφικτή συνταγματικά η ύπαρξη μιας Βουλής που *de jure* δεν μπορεί να ασκήσει καμία απολύτως αρμοδιότητά της, εκτός, βέβαια, από τη συγκρότησή της σε σώμα και στη συνέχεια την αποδοχή της (πρώρης) διάλυσής της. Είναι, ωστόσο, σύμφωνη η εξορισμού *θησιγενής* αυτή Βουλή με τον κανονιστικό ορισμό ή καλύτερα την *ιδέα* της Βουλής στην οποία το Σύνταγμα, ως κείμενο, *παραπέμπει* και που εμείς μοιραία, ως αναγνώστες, *υποθέτουμε* για την εφαρμογή του άρθρου 86 παρ.3 Σ.;

II. Αναζητώντας τα ερμηνευτικά όρια της διάταξης του άρθρου 86 παρ.3 του Συντάγματος

Σύμφωνα με τη θεωρία, ο χρονικός περιορισμός της Βουλής να ασκήσει την ποινική δίωξη (έως το τέλος της δεύτερης συνόδου της επόμενης από την περίοδο της τέλεσης του αδικήματος βουλευτικής περιόδου) συνιστά *αποσβεστική προθεσμία*, «η τυχόν άπρακτη πάροδος της οποίας συνεπάγεται την ολοσχερή εξάλειψη της ποινικής αξίωσης της πολιτείας για κάθε αδίκημα που τέλεσε το μέλος της κυβέρνησης ή

¹⁴ Βαγγέλης Κ. Βολουδάκης, *ό.π.*, σελ.90.

¹⁵ Σύμφωνα με τον Πέτρο Παραρά, «περαιτέρω, για την έναρξη και συμπλήρωση της “παραγραφής” αυτής, δεν αρκεί ότι μετά την λήξη της βουλευτικής περιόδου, εντός της οποίας διεπράχθησαν τυχόν αδικήματα, διεξήχθησαν, κατά το Σύνταγμα, βουλευτικές εκλογές και άρχισε έτσι, τυπικά, η νέα βουλευτική περίοδος. Πρέπει, περαιτέρω, η νέα Βουλή που θα προκύψει να έχει την ευχέρεια, εφόσον υπάρχουν ενδείξεις, να κινησει τις διαδικασίες που προβλέπονται στις άλλες διατάξεις του άρθρου 86 Σ.». Βλ. *Ιδίου*, Τώρα αρχίζει η παραγραφή, Τύπος της Κυριακής, 27/1/2013.

υφυπουργός κατά την άσκηση των καθηκόντων του»¹⁶. Η αποσβεστική προθεσμία, η οποία δεν πρέπει να συγχέεται με την παραγραφή¹⁷, σημαίνει ότι μετά την παρέλευση της δεύτερης συνόδου της επόμενης από την βουλευτική περίοδο της τέλεσης της πράξης βουλευτικής περιόδου η Βουλή δεν μπορεί να ασκήσει την εν λόγω αρμοδιότητά της. Αντιθέτως, είναι δυνατή η άσκησή της καθ' όλη τη διάρκεια του χρονικού αυτού διαστήματος που θέτει ως όριο η διάταξη του άρθρου 86 παρ.3 Σ. Εάν επιμείνουμε καταρχάς στο γράμμα του Συντάγματος, είναι σαφές ότι αυτό αναφέρεται ρητά, τόσο στη βουλευτική περίοδο, όσο και τη βουλευτική σύνοδο. Ειδικότερα, η άσκηση της ποινικής δίωξης συμπεριλαμβάνεται στην *ύλη των εργασιών της Βουλής* και άρα προϋποθέτει, αναγκαστικά, ότι η τελευταία έχει συνέλθει σε σύνοδο. Από μια αυστηρά θετικιστική σκοπιά, η αποσβεστική προθεσμία του άρθρου 86 παρ.3 Σ. δεν μπορεί να παρέλθει, *εάν δεν αρχίσει να μετρά ο κοινοβουλευτικός χρόνος των δύο βουλευτικών συνόδων*.

Από την άλλη, η αυτοτέλεια της συνόδου έναντι της περιόδου δεν σημαίνει ότι για να παρέλθει η αποσβεστική προθεσμία θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να ολοκληρωθεί και η δεύτερη σύνοδος, όπως έχει ήδη, έμμεσα ή άμεσα, υποστηριχθεί¹⁸. Η

¹⁶ Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Συνταγματικό Δίκαιο, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003, σελ. 562.

¹⁷ Βλ. για τη διάκριση αποσβεστικής προθεσμίας και παραγραφής, Ξενοφώντα Κοντιάδη, Άλλο παραγραφή, άλλο αποσβεστική προθεσμία, Έθνος, 4/1/2013 και Προκόπη Παυλόπουλο, Αστηρίκτες οι κατηγορίες για παραγραφή, Ελεύθερος Τύπος, 31/12/2012. Η παραγραφή ρυθμίζεται από τον τυπικό νόμο. Το ν.δ. 802/1971 προέβλεπε στο άρθρο 7 ότι «τα υπό των άρθρων 1 έως 5 του παρόντος προβλεπόμενα εγκλήματα παραγράφονται άμα τη παρόδω της πρώτης συνόδου της επόμενης βουλευτικής περιόδου, εκείνης καθ'ήν διεπράχθησαν». Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ.1 του ν.3126/2003 (όπως αυτό τροποποιήθηκε από το άρθρο 1 παρ.1 του ν.3961/2011), «α. Οι αξιόποινες πράξεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 1 παραγράφονται σύμφωνα με όσα ορίζονται στις διατάξεις των άρθρων 111 και 112 του Ποινικού Κώδικα. Η προθεσμία της παραγραφής αναστέλλεται, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 113 παράγραφοι 1 έως 3 του Ποινικού Κώδικα, και στις ακόλουθες περιπτώσεις: α) όσο διαρκεί η βουλευτική περίοδος, κατά τη διάρκεια της οποίας τελέστηκε η πράξη και β) όσο ισχύει η απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής για την αναστολή της ποινικής δίωξης, της προδικασίας ή της κύριας διαδικασίας, σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παράγραφο 5 του άρθρου 6.» Το δε άρθρο 3 παρ.2 του ίδιου νόμου προβλέπει ότι «το αξιόποινο των πράξεων των Υπουργών, που αναφέρονται στο άρθρο 1 παρ. 1, εξαλείφεται με το πέρας της δεύτερης τακτικής συνόδου της βουλευτικής περιόδου που αρχίζει μετά την τέλεση της αξιόποινης πράξης, εάν ως τότε η Βουλή δεν έχει αποφασίσει να ασκήσει ποινική δίωξη κατά του Υπουργού, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο νόμο αυτόν». Βλ. αναλυτικά Νικόλαος Καλογήρου – Παναγιώτης Γαλετσέλλης, Πολιτική και ποινική ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης. Μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος και το Ν 3126/2003, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009.

¹⁸ Ο Προκόπης Παυλόπουλος σημειώνει ότι «εφόσον δεν έχουν συμπληρωθεί στο ακέραιο οι δύο τακτικές σύνοδοι της βουλευτικής περιόδου, ουδόλως τίθεται ζήτημα υπέρβασης της αποσβεστικής προθεσμίας άσκησης ποινικής δίωξης». Βλ. *Ιδίου*, ό.π. Ο Γιώργος Κασσιμάτης υπογραμμίζει επίσης ότι «είναι επομένως, σαφές ότι ο συντακτικός νομοθέτης αντικειμενικά θέλησε ως πέρας της αποσβεστικής προθεσμίας το τέλος της Β' Συνόδου και όχι το οποτεδήποτε πέρας της βουλευτικής περιόδου. Αν ήθελε ή αν ήταν λογικό να εννοεί το δεύτερο, θα έθετε,

προθεσμία της άσκησης ενός δικαιώματος απλώς θέτει στον δικαιούχο το ανώτατο χρονικό όριο, εντός του οποίου ο ίδιος μπορεί να προβεί σε αυτήν. Το δικαίωμά του αποσβήνεται είτε όταν ο ίδιος δεν το ασκήσει επειδή δεν σεβάστηκε την προθεσμία του νόμου, είτε επειδή αποφάσισε τελικά να μην το ασκήσει. Θεωρητικά, έστω και μια μέρα βουλευτικής συνόδου, και κατά συνέπεια εργασιών της Βουλής, αρκεί για να ενεργοποιηθεί η διαδικασία της ποινικής δίωξης των μελών της Κυβέρνησης. Όπως έχει σημειώσει ο Ευ. Βενιζέλος, «είναι επίσης προφανές ότι αν η Βουλή διαλυθεί πριν από την ολοκλήρωση της δεύτερης τακτικής συνόδου, λήγει a fortiori η κατά χρόνον αρμοδιότητα της Βουλής, καθώς αρχίζει, με την εκλογή της νέας Βουλής, νέα βουλευτική περίοδος»¹⁹. Τούτο σημαίνει στην πραγματικότητα ότι οποιαδήποτε πρόωρη διάλυση της Βουλής συνιστά έμμεση αποποίηση του δικαιώματός της, μια άρρητη αποδοχή της παρέλευσης της αποσβεστικής προθεσμίας, με άλλα λόγια ένα τεκμήριο που μας επιτρέπει να εικάσουμε, έστω πλασματικά, τη βούληση των αντιπροσώπων μας. Κι αυτό γιατί η διάλυση της Βουλής επιφέρει το τέλος όλων των πολιτικών αρμοδιοτήτων της συγκεκριμένης Βουλής.

Το ίδιο βέβαια επιχείρημα μπορεί να ισχύσει a fortiori για τη δυνατότητα της Βουλής να μην συνέλθει καν σε σύνοδο, όπως στην περίπτωση μας, οπότε και συνάγεται λογικά η εθελούσια απεμπόληση κάθε πολιτικής της αρμοδιότητας²⁰. Η αδυναμία σχηματισμού Κυβέρνησης και η προκήρυξη εκλογών υπονοεί ξεκάθαρα ότι η συγκεκριμένη Βουλή δεν επέλεξε να συνέλθει σε σύνοδο και κατά συνέπεια –μεταξύ άλλων- να κινησει τη διαδικασία της ποινικής δίωξης για τα αδικήματα που διαπράχθηκαν κατά την ΙΓ' βουλευτική περίοδο (2009-2012). Κοντολογίς, τεκμαίρεται από τα παραπάνω ότι η Βουλή όντως θέλησε να παρέλθει η επίμαχη αποσβεστική προθεσμία. Το κρίσιμο αυτό σημείο είναι εκείνο που προσδίδει στη θέση της

όπως είθισται στη νομοτεχνική πρακτική, αντί της φράσης “μέχρι το πέρας της δεύτερης συνόδου”, τη φράση: “μέχρι το κατά οποιοδήποτε χρόνο πέρας” ή κάποια άλλη ταυτόσημη φράση ή, έστω, μόνο “μέχρι το πέρας” (της βουλευτικής περιόδου κ.λπ.). Επομένως, σύμφωνα με το γράμμα, για τη λήξη της αποσβεστικής προθεσμίας, είναι απαραίτητες οι δύο πρώτες σύνοδοι της επόμενης από την τέλεση των αδικημάτων βουλής». Βλ. *Ιδίου*, Διατύπωση γνώμης για την παραγραφή των ποινικών αδικημάτων των κυβερνητικών οργάνων της ΙΓ' περιόδου, στην ιστοσελίδα <http://www.spitha-kap.gr/el/articles/article/?nid=3943>.

¹⁹ *Ιδίου*, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Αναθεωρημένη έκδοση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2008, σελ.566.

²⁰ Έτσι, ο Γιώργος Σωτηρέλης επισημαίνει ότι «αν το πολιτικό σύστημα ήθελε να αποφύγει την πάροδο της εν λόγω προθεσμίας, είχε κατά την άποψή μου τη δυνατότητα να μη συγκροτηθεί σε σώμα η Βουλή που προέκυψε μετά τις εκλογές του Μαΐου, ώστε να αποφευχθεί η παρεμβολή της βουλευτικής περιόδου της μίας μέρας. Από τη στιγμή, όμως, που αυτό δεν έγινε, η εφαρμογή του Συντάγματος είναι μονόδρομος, έστω και αν αυτό δεν μας αρέσει, προκειμένου να προστατευθεί το μείζον αγαθό, που είναι η ασφάλεια του δικαίου». Βλ. *Ιδίου*, Μονόδρομος η εφαρμογή του Συντάγματος, Έθνος, 4/1/2013.

παρέλευσης της προθεσμίας το μέγιστο βαθμό συνοχής της και καθιστά εύλογη και αποδεκτή τη θεμελίωσή της στο συνταγματικό κανόνα. Επιγραμματικά, πρόκειται για τη θέση που προσεγγίζει εγγύτερα τη βούληση του Σώματος και συνεπώς ικανοποιεί το αίτημα της ασφάλειας του δικαίου²¹.

Από την άλλη, το παραπάνω επιχείρημα εμπεριέχει την (μερική) υπέρβαση της (τυπικής) λογικής και αυστηρά γραμματικής ερμηνείας της διάταξης, η οποία αναφέρεται σε δύο λογικές προϋποθέσεις για τη διαδικασία της άσκησης της δίωξης, δηλαδή τόσο στην περίοδο όσο και τη σύνοδο. Διαφορετικά, το Σύνταγμα δεν θα έκανε καμία μνεία στη σύνοδο και θα αρκούσαν μόνο στην περίοδο, ανεξάρτητα από τη διάρκεια της τελευταίας. Διαγράφοντας, ως εκ τούτου, τη συνθήκη της συνόδου αναγκαστικά *αναδιατυπώνουμε* και *επικαιροποιούμε*, μέσω της ερμηνείας, το συνταγματικό κείμενο. Επιπρόσθετα, τίθεται ζήτημα ως προς τη λογική, πάλι, στην άσκηση της συγκεκριμένης αρμοδιότητας, καθώς, εφόσον αυτή προϋποθέτει τακτική σύνοδο, το ίδιο θα πρέπει μάλλον να ισχύει και για το ακριβώς αντίθετο, τη βούληση δηλαδή της Βουλής να μην την ασκήσει.

²¹ Την (αναθεωρητική) βούληση της Βουλής επικαλέστηκε το ΣτΕ στην απόφασή του 1899/1952, για να τεκμηριώσει τη συνέχεια του αναθεωρητικού έργου της Δ' αναθεωρητικής Βουλής του 1946 και της διάδοχής της Βουλής της 5/3/1950 και με αυτόν τον τρόπο να επιλύσει το ζήτημα του κύρους του Συντάγματος του 1952. Το Δικαστήριο θεώρησε ότι η Βουλή των εκλογών της 9/9/1951 διέθετε την αναθεωρητική εξουσία να ψηφίσει το Σύνταγμα του 1952. Κι αυτό γιατί, σύμφωνα με το ΣτΕ, «όθεν ο Βασιλεύς, μη μετέχων, κατά τα παραδεδεγμένα, της αναθεωρητικής αρμοδιότητος, δεν ηδύνατο να ματαιώσει το αναθεωρητικόν αυτής έργον δι' ο και η γενομένη δια Β.Δ/τος 7-8/1/1950 πρόωρος διάλυσις αυτής επάγεται αφ' εαυτής την συνέχισιν του αναθεωρητικού έργου παρά της διαδόχου Βουλής της 5/3/1950 · και ναί μεν η Βουλή εκείνη δεν επεραίωσε το ουτωςεί μεταβιβασθέν αυτή αναθεωρητικόν έργον, πλην όμως ετέθη εν αυτή ζήτημα συνεχίσεως του αναθεωρητικού έργου και συζητήσεις εγένοντο εξ ων προκύπτει ότι η Βουλή εκείνη, έχουσα επίγνωσιν της αναθεωρητικής αρμοδιότητος, αλλά μη δυνηθείσα ν' ασκήση αυτήν, επικαλείται τον συνταγματικώς παραδεδεγμένον μηχανισμόν της συνεχείας της αναθεωρητικής εντολής, ίνα αυτή ασκηθή υπό της επομένης Βουλής». Επίσης, το Δικαστήριο τόνισε ότι « και ναί μεν η ψήφισις του Συντάγματος δεν επετεύχθη λόγω των γνωστών παρεμβληθεισών πολιτικών ανωμαλιών και της προώρου διαλύσεως των εκάστοτε επιληφθεισών του έργου τούτου λαϊκών αντιπροσωπειών, πλην όμως η εκ του ψηφίσματος του 1935 πηγάσασα ως άνω επιταγή παρέμεινεν ισχυρά, ως τοιαύτην δε αποδέχεται αυτήν το από 28/7/1951 πρακτικόν ολοκλήρου του τότε συγκροτημένου πολιτικού κόσμου το οποίον επέχει άμα θέσιν γενικωτεράς αναγνωρίσεως μιας υπάρχουσας πράγματι επιτακτικής ανάγκης του να εξέλθη η χώρα εκ της απολύτου συνταγματικής αβεβαιότητος » (η υπογράμμιση δική μας). Ενδιαφέρον παρουσιάζει εδώ η αναφορά του Δικαστηρίου σε μη φορμαλιστικά-τυπικά κριτήρια διάγνωσης της βούλησης του Σώματος, όπως το Πρακτικό της 28ης Ιουλίου 1951, το οποίο υπέγραψαν οι ηγέτες όλων των κομμάτων που αντιπροσωπεύονταν στη Βουλή ή ακόμη τα ιστορικά δεδομένα, τα οποία συνηγορούσαν υπέρ της ανάγκης να συνεχιστεί και να ολοκληρωθεί το αναθεωρητικό έργο της Δ' Αναθεωρητικής Βουλής, ώστε η χώρα να αποκτήσει οριστικό Σύνταγμα. Βλ. αναλυτικά για την απόφαση 1899/1952 και το ζήτημα της « συνέχειας » του αναθεωρητικού έργου Γιάννη Ζ. Δρόσο, Δοκίμιο Ελληνικής Συνταγματικής Θεωρίας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, σελ.270 επ.

Η θέση της μη παρέλευσης της προθεσμίας, όπως ήδη προαναφέραμε, αξιώνει μεγαλύτερη τελεολογική συνέπεια, στο πλαίσιο μιας πολιτικής ανάγνωσης της διάταξης. Κι αυτή, ωστόσο, η προσέγγιση δεν στερείται ερμηνευτικών ζητημάτων. Η επίκληση της «πολιτικής» διάστασης του κοινοβουλευτικού χρόνου²², και κατ' επέκταση της πραγματολογικής ευχέρειας της Βουλής να αποφασίσει *συνειδητά*, ή ακόμη η εύλογη δικαιολόγηση του χρόνου της αποσβεστικής προθεσμίας ως εγγύησης για την αποφυγή του κινδύνου να διατελεί ο φερόμενος ως υπαίτιος επί μακρό χρόνο υπό την απειλή της δίωξης, γεγονός που από μια ευρύτερη οπτική υπονομεύει το ίδιο το πολιτικό σύστημα, παρότι φαίνεται να συλλαμβάνει, σύμφωνα και με τις επιστημολογικές της φιλοδοξίες, την «ουσία» της αμφίσημης αυτής διάταξης, έχει το μειονέκτημα, όπως και κάθε μεταθετικιστική θέση, να περιβάλλει την ερμηνεία με ένα επικίνδυνο και για τη συνοχή της ίδιας της ερμηνείας βαθμό αοριστίας. Η μη *φορμαλιστική* ανάγνωση του κοινοβουλευτικού χρόνου, εάν ιδωθεί *in extremis*, μάλλον έρχεται σε αντίθεση με την ίδια την έννοια της αποσβεστικής προθεσμίας. Πιο συγκεκριμένα, από τη στιγμή που η βούληση της Βουλής πρέπει να είναι *αυθεντική ή συνειδητή*, η τελευταία πρέπει αφενός να γνωρίζει το γεγονός και αφετέρου να διαθέτει τον αναγκαίο χρόνο για το διερευνήσει. Η λογικά αναγκαία εισαγωγή, εντούτοις, στην ερμηνεία του άρθρου 86 παρ.3 Σ. τόσο της γνώσης, όσο και της επάρκειας του πολιτικού-κοινοβουλευτικού χρόνου, οδηγεί μοιραία στην αποδοχή του ορ(ί)ου των δύο τακτικών συνόδων ως *minimum* και όχι ως ... *maximum* (μέχρι το πέρας...) για την άσκηση της αρμοδιότητας της Βουλής²³. Διότι, διαφορετικά, κανείς δεν μπορεί με ασφάλεια να τεκμηριώσει τη συνδρομή των ουσιαστικών και αόριστων αυτών –στην πραγματικότητα- όρων/standards²⁴ για την εφαρμογή του άρθρου 86 παρ.3 Σ. Και τα δύο στοιχεία, του αναγκαίου ή επαρκούς χρόνου και της γνώσης, τα οποία μπορούν να προσδώσουν στη βούληση του σώματος την αρετή της φρόνησης ή της ορθολογικότητας, είναι *νομικά ανέλεγκτα*. Συνεπώς, σε αυτήν την περίπτωση θα έπρεπε να γίνει *παραδόξως* δεκτό, χάριν μιας αντικειμενικής θεώρησης του πράγματος, ότι η Βουλή μπορεί να ασκήσει την

²² Για τον πολιτικό χαρακτήρα γενικότερα του θεσμού της ποινικής ευθύνης των υπουργών βλ. Ανδρέα Ν. Λοβέρδο, Η ποινική ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης και των υφυπουργών στο κοινοβουλευτικό πολίτευμα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1995. Βλ. επίσης, Ιωάννη Αραβαντινό, Πραγματεία περί ευθύνης των ηγεμόνων και των υπουργών, Αθήνα, 1880, Ευριδίκη Μπεσίλα – Βήκα, Ο θεσμός της ποινικής ευθύνης των υπουργών στο ελληνικό και συγκριτικό συνταγματικό δίκαιο, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1986, Παναγιώτη Μαντζούφα, Η σχέση πολιτικής και ποινικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης, ΕφημΔΔ, 4/2009, σελ.452 επ.

²³ Βλ. Γιώργο Κασιμάτη, ό.π.

²⁴ Βλ. για την έννοια των standards τη διατριβή του Stéphane Rials, Le juge administratif français et la technique du standard, L.G.D.J., Bibliothèque de Droit Public, tome 135, Paris, 1980.

αρμοδιότητά της μετά το πέρας των δύο συνόδων ή για την ακρίβεια μετά το πέρας των δύο συνόδων... από το χρονικό σημείο κατά το οποίο έλαβε γνώση του γεγονότος. Έτσι, όμως, θα ξεπερνούσαμε κατά πολύ τα γραμματικά, συντακτικά και βέβαια τα λογικά όρια της συνταγματικής διάταξης. Κοντολογίς, θα έπρεπε και σε αυτήν την περίπτωση να αναδιατυπώσουμε και να επικαιροποιήσουμε το γράμμα του Συντάγματος. Για να παραμείνει εντός των παραπάνω ερμηνευτικών ορίων η ουσιοκρατική ή πολιτική αυτή ανάγνωση του Συντάγματος, πρέπει να αποδεχθεί ότι η άσκηση της ποινικής δίωξης από τη Βουλή σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο εντός των δύο συνόδων σημαίνει ότι, κατά την κυρίαρχη κρίση του Σώματος, ο χρόνος για τη λήψη της απόφασης ή την παράλειψή της ήταν όντως επαρκής, ακόμη και αν η τακτική σύνοδος είχε διαρκέσει μία και μόνο μέρα.

Οι ερμηνείες που διατυπώθηκαν με αφορμή το εκ πρώτης όψεως τεχνικό θέμα της αποσβεστικής προθεσμίας εκκινούν από διαφορετικές μεθοδολογικές και επιστημολογικές αναγνώσεις του συνταγματικού κειμένου. Και οι δύο, ωστόσο, φαίνεται να στρέφονται γύρω από τη βούληση της Βουλής. Η θετικιστική θεμελίωση της παρέλευσης της προθεσμίας εγγυάται την ασφάλεια δικαίου και διαφυλάσσει την πολιτική αυτονομία του Σώματος, καθώς απαλλάσσει πλήρως τη δήλωσή του από την υποψία ως προς τις ουσιαστικές συνθήκες εκφοράς της. Αντιθέτως, η πολιτική ανάγνωση του Συντάγματος προϋποθέτει μια ιδανική κατάσταση, πραγματολογικά, για να αναγνωριστεί ως έγκυρη η βούληση των αντιπροσώπων, με συνέπεια να καθίσταται ευχερής ο περιορισμός της. Η προϋπόθεση της τακτικής συνόδου, έστω και μίας μέρας, ενισχύει, ως αυστηρότερη γραμματολογικά ερμηνευτική παραλλαγή της, τη θετικιστική θέση, παρότι καταλήγει σε αντίθετο εν προκειμένω συμπέρασμα, καθώς λειτουργεί ως επιπρόσθετο μορφολογικό δεδομένο -κι όχι ως ουσιαστική συνθήκη- εγγυητικά για τη δυνατότητα της Βουλής να εκφραστεί.

Σε οριακά ερμηνευτικά ζητήματα, όπως το παραπάνω, διευρύνονται αναπάντεχα και τα όρια των ερμηνειών, με αποτέλεσμα κάθε θέση να ενέχει, ως κρίση ή καλύτερα ως απόφαση, ένα δεδομένο βαθμό αυθαιρεσίας. Το ίδιο ισχύει, βέβαια, και για την αυθεντική ερμηνεία, αυτήν στην οποία θα καταλήξει το αρμόδιο όργανο. Ωστόσο, αυτή είναι τελικά η ερμηνεία που θα κλείσει τον ατέρμονα διάλογο της θεωρίας και θα αποτελέσει τη -μοναδική- ορθή ή για την ακρίβεια έγκυρη απάντηση στο συγκεκριμένο « hard case », μέχρι... την επόμενη.